masonry wall found. A 40–55 cm high foundation fragment laid using medium-sized stones had survived (Fig. 2). The wall was 3.15 m wide. The gaps between the stones or courses had been filled with small cracked stones and various-sized red brick fragments. Based on the location of the discovered wall on the NW slope of the Peninsula Castle's NW ditch, it is possible to conjecture that this was a ditch revetment.

Ramūnas Šmigelskas

Vilniaus Aukštutinės pilies rūmai

Aukštutinės pilies rūmų liekanos (UK 24710), dar vadinamos Kunigaikščių rūmais, yra Vilniaus piliavietės, vadinamos Gedimino kalnu (UK 141), aikštelės R pakraštyje. 2016 m. buvo rengiamas minėtų rūmų tvarkybos ir pritaikymo lankymui projektas. Nors šioje vietoje archeologiniai tyrimai vykdyti bent du kartus, tačiau tyrimų medžiaga neišlikusi arba klaidinga ir sunkiai suprantama.

Ankstesnių tyrimų ataskaitose ir apibendrinamosiose suvestinėse nurodoma, kad 1930 m. pradėti kalno paviršiaus tvarkybos darbai. Buvo nukasamos griuvenos, tikėtina, ir nuo rūmų aplinkos. Tyrimai Kunigaikščių rūmuose ir jų aplinkoje vyko dviem etapais, 1933–1934 ir 1938–1939 m. Vienur nurodoma, kad tyrimus atliko Varšuvos universiteto rektorius Vladimiras Antonievičius ir jo mokinė archeologė Alina Kietlinska, kitur teigiama, kad tyrimus vykdė A. Kietlinska, kurią rekomendavo V. Antonievičius. Kur buvo vykdomi tyrimai 1933–1934 m., taip ir nėra aišku, nes medžiaga nebuvo paskelbta. 1938–1939 m. tyrimai vyko apie 45 m ilgio, 12 m pločio teritorijoje prie Kunigaikščių V rūmų. Taip pat bent dviejose rūmų patalpose. Aptikta XI–XIII a. medinių pilies liekanų. Tirtas ne mažesnis kaip 550 m^2 plotas. Atkasus V rūmų sienos pamatus, jie buvo stiprinami. Tyrimų metu surinkti radiniai perduoti į tuometinį Vilniaus miesto muziejų, o vėliau – į Lietuvos dailės muziejų. Okupacijos metais jie susimaišė su kitais muziejuje saugomais radiniais. Tad faktiškai dingo tarp daugybės kitų muziejuje buvusių radinių. Tyrimų metu sudaryti planai, fotografijos, dienoraščiai saugoti pas tyrimų autorę Varšuvoje, kur buvo rengiama ataskaita. Tačiau per 1944 m. Varšuvoje vykusį sukilimą namas, kuriame

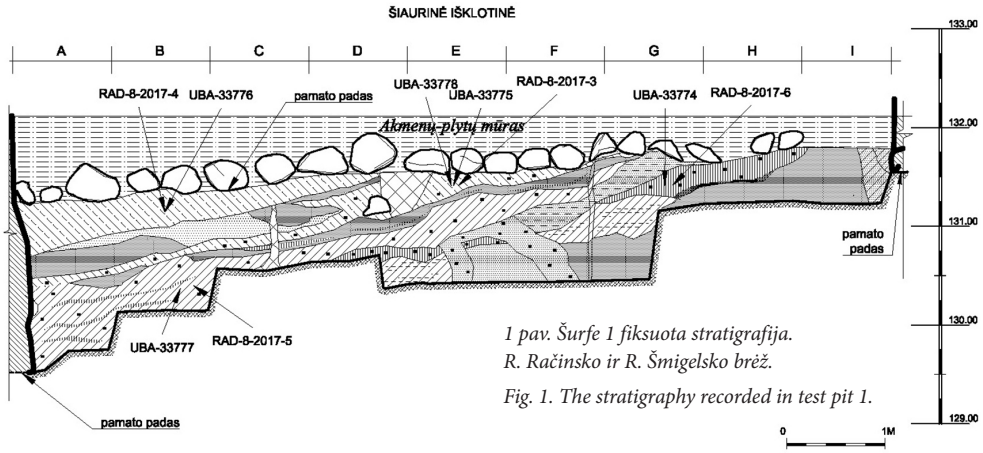

1 pav. Šurfe 1 fiksuota stratigrafija. R. Račinsko ir R. Šmigelsko brėž.

Fig. 1. The stratigraphy recorded in test pit 1.

gyveno A. Kietlinska, buvo sugriautas, pradingo ir visa turėta tyrimų dokumentacija.

1958–1959 m. Kunigaikščių rūmų pamatai tirti šurfais (vadovavo Sigitas Lasavickas). Be archeologinių šurfų tyrimų prie pastato pamatų, vykdyti ir geologiniai tyrimai. Archeologiškai ištirti 26 šurfai. Nustatyta, kad dalis rūmų pamatų pastatyti ant grunto, kuris yra ankstyvesniu laikotarpiu datuojamas kultūrinis sluoksnis, kita dalis pamatų remiasi į įžemį. Spėta, kad rūmai pastatyti ant buvusio ankstyvesnio laikotarpio piliakalnio pylimo. Virš įžemio esančiuose kultūrinio sluoksnio horizontuose aptikta brūkšniuotosios ir grublėtosios keramikos. Aukščiau esančiuose sluoksniuose rasta jau žiestos keramikos, sluoksniai datuoti X–XIII a. (*LIIR*, f. 1019, a. 11, b. 5128; *KPC PB*, f. 5, a. 3, 42).

2016 m. siekta išsiaiškinti arba patikslinti rūmų pamatų įleidimo gylį, jų būklę, įvertinti, ar šioje vietoje yra išlikęs ir kokiu laikotarpiu datuojamas kultūrinis sluoksnis. Žvalgomųjų tyrimų metu ištirti 5 skirtingo dydžio šurfai. 4 šurfai tirti rūmų viduje, vienas – išorėje. Iš viso ištirtas bendras 20,3 m^2 plotas.

Rūmų vidinė erdvė atskirta vidinėmis sienomis, padalijant ją į 3 patalpas – Š, centrinę ir P. P patalpos PV kampe yra ketvirtoji patalpa, kaip manoma, – buvusios hipokaustinės krosnies vieta. Š patalpoje, prie pertvarinės sienos, centrinėje ties praėjimu ir P patalpos viduryje yra po mūrinę koloną, kurios buvo žvaigždinių antro aukšto skliautų atramos. Manoma, kad šios atramos pastatytos vėliau rekonstruojant rūmus, jau stovint pirmo aukšto pastatams, siekiant įrengti puošnią salę planuojamos Vytauto karūnacijos iškilmėms. XIX–XX a. rūmai ne kartą restauruoti. Didžiausi darbai vyko tarpukariu, 1956–1958 ir 1978–1990 m. Šiuo metu po gausybės restauravimo darbų fasaduose beveik nėra išlikę matomo autentiško mūro, išskyrus pavienes plytas ar nedidelius mūro fragmentus. Nėra nė vieno darbo, kuriame būtų apžvelgiami visi restauravimo etapai. Tai nuosekliai nepadaryta ir rengiamų projektų autorių dokumentacijose, tad tenka informaciją rankioti iš pavienių straipsnių ir ataskaitų, o tai neturėtų tapti pagrindiniu archeologo darbu.

4 šurfai ištirti rūmų viduje, vienas išorėje. Rūmų viduje patalpos grįstos akmenimis. Tikėtina, kad jos išgrįstos dar prieš karą vykusių restauracijų metu. Visi šurfai tirti prie pastato vidinių ar išorinių sienų. Du šurfai ištirti P patalpoje, vienas – centrinėje, vienas – Š. Taip

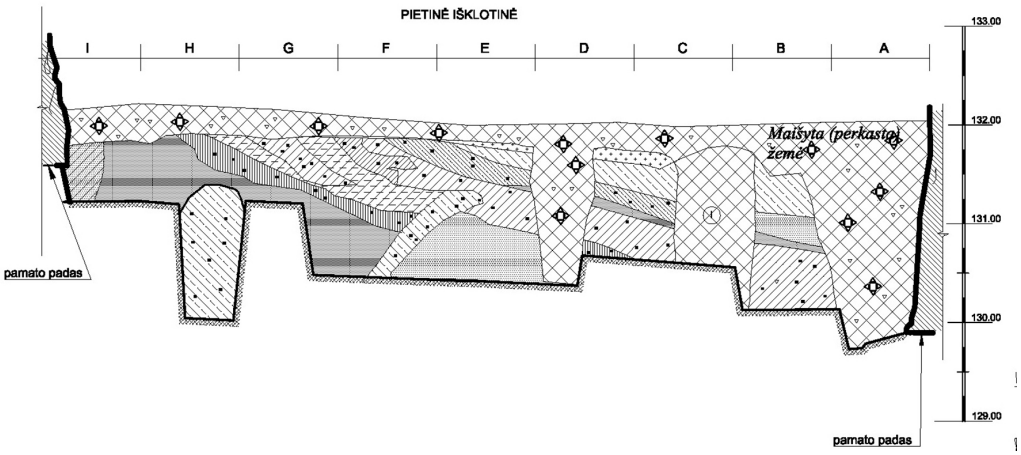

2 pav. Šurfas 1, fotomozaika. R. Šmigelsko nuotr.
Fig. 2. Test pit 1, a composite photograph.

pat vienas šurfas ištirtas rūmų išorėje, ties pastato PR kampu. Du tirti šurfai apėmė 1959 m. S. Lasavicko tyrimų vietas. Iš dalies šios tyrimų vietos apsunkino fiksuojamų sluoksnių interpretavimą, nes tyrimai atlikti gana nedideliame plote.

Atsižvelgiant į tirto objekto mokslinę ir visuomeninę svarbą, taip pat susidūrus su itin sudėtinga ir ne kartą ardyta stratigrafija, kultūrinio sluoksnio horizontuose neaptikus gerai datuojančių radinių, nuspręsta atlikti organinės medžiagos radiokarboninį datavimą. Tyrimai atlikti dviejose laboratorijose – Belfasto ir Vilniaus. Belfasto laboratorijoje datuoti 5 mėginiai: 3 dr. G. Motuzevičiūtės-Keen išplauti grūdų mėginiai ir du dr. G. Piličiauskienės atrinkti galvijų kaulai (KUN–1–5). Jų paėmimo stratigrafinė situacija sužymėta Š sienelės brėžinyje (1 pav.). Iš šurfo 1 skirtingų stratigrafinių sluoksnių paimtuose grunto mėginiuose ieškota grūdų. Ne visi grunto mėginiai, pateikti laboratorijai, buvo ištirti. Todėl pasirinkta papildomai datuoti atrinktus galvijų kaulus. Deja, pateikus grunto mėginius ir dalį jų išplovus, galbūt buvo supainiotos mėginių metrikos, todėl tikėtina, kad mėginys KUN–1 paimtas ne iš to grunto maišo. Be to, atsirado galimybė papildomai ištirti keletą mėginių Vilniaus AMS laboratorijoje. Šioje naujoje laboratorijoje išbandomas kaulinės medžiagos datavimas, tad pateikėme datuotų mėginių, kad laboratorija pasitikrintų savo datavimo rezultatus. Vilniaus laboratorijai buvo pateikti Belfasto laboratorijoje datuoti kauliniai mėginiai (KUN–3 ir KUN–5). Taip pat laboratorijoje datuoti du papildomi kauliniai mėginiai. Vilniaus laboratorijai papildomai pateikti nauji mėginiai iš tų sluoksnių, kuriuose paimti grūdų mėginiai datuoti Belfaste. Tad dar kartą tikrinta sluoksnių, iš kurių paimtas mėginys KUN–1 ir KUN–4, data.

Mėginys KUN–1, paimtas iš kv. G, apie 70–90 cm gylio, išplauto grunto, jame aptikus avižą. Tai vienintelis grunto mėginys, paimtas iš atidengto sluoksnio šurfe dugno. Kiti grunto mėginiai imti tiesiai iš sluoksnio sienelės. Reikia pastebėti, kad šis sluoksnis atrodė esantis ne pirminėje savo vietoje, jame rasta titnaginių nuolaužų ir brūkšniuotos keramikos šukių. Gauta data: UBA–33774:783 ± 37 BP, cal. 1223–1268 AD (1s).

Mėginys Vilniaus laboratorijoje iš kv. G, 60–70 cm gylio (iš ten pat kaip ir KUN–1). Datuotas galvijo žandikaulio kaulas. Gauta data: RAD–8–2017–6:2454 ± 41, cal. 672–412 BC (1s).

Mėginys KUN–2, paimtas iš kv. E, apie 70 cm gylio išplauto grunto, jame aptikus rugio grūdą. Gauta data: UBA–33775: 785 ± 32 BP, cal. 1224–1266 AD (1s).

Mėginys Vilniaus laboratorijoje iš kv. E, apie 70 cm gylio (iš ten pat kaip ir mėginiai KUN–2 ir KUN–5). Datuotas galvijo kaulas. Gauta data: RAD–8–2017–3:812 ± 41, cal. 1155–1280 BC (1s).

Mėginys KUN–3, paimtas iš kv. B, apie 1 m gylio. Šiame sluoksnyje rastas ir datuotas briedžio (elnio?) šonkaulio kaulas. Gauta data: UBA–33776: 836 ± 38 BP, cal. 1168–1227 AD (1s).

Mėginys Vilniaus laboratorijoje iš kv. B, apie 1 m gylio (iš ten pat kaip ir mėginys KUN–3). Datuotas briedžio (elnio?) šonkaulis. Gauta data: RAD–8–2017–4:839 ± 41, cal. 1150–1270 BC (1s).

Mėginys KUN–4, paimtas iš kv. B, 1,6–1,8 m gylio, išplauto grunto, jame aptikus žirnio grūdą. Gauta data: UBA–33777: 1552 ± 37, cal. 429–494 AD (1s).

Mėginys Vilniaus laboratorijoje iš kv. B, apie 1,6–1,8 m gylio (iš to paties sluoksnio kaip ir mėginys KUN–4). Datuotas avies / ožkos šlaunikaulis. Gauta data: RAD–8–2017–5:812 ± 41, cal. 1155–1280 BC (1s).

Mėginys KUN–5, paimtas iš ten pat kaip ir mėginys KUN–2, kv. E, apie 70 cm gylio. Šiame sluoksnyje datuotas galvijo kaulas. Gauta data: UBA–33778: 788 ± 31, cal. 1224–1264 AD (1s).

Šurfas 1 tirtas rūmų centrinėje patalpoje, jos Š dalyje, taip, kad būtų atidengti patalpos Š pertvarinės sienos pamatai visame sienos plotyje. Šurfas buvo 9 m ilgio ir 1 m pločio. Patalpoje fiksuota sudėtinga ir ne kartą suardyta stratigrafija (1, 2 pav.). Šurfo R dalyje po grindiniu fiksuotas iki 40 cm storio tarpukariu suformuotas griuvenų sluoksnis. Šiose griuvenose rasta keletas radinių: metalinis apkaustas (galbūt XX a.), žiestos ir apžiestos buitinės keramikos šukių, kurių kelios ornamentuotos horizontaliomis linijomis, bei žalia glazūra dengtų lovinių čerpių. Be minėtų daiktų, rasta ir keletas stiklinio butelio duženų, ant vieno iš jų dugno matyti XX a. 9 dešimtmečio data. Tikėtina, kad vėlesni daiktai pateko tiriant 1958–1959 m. arba remontuojant grindinį.

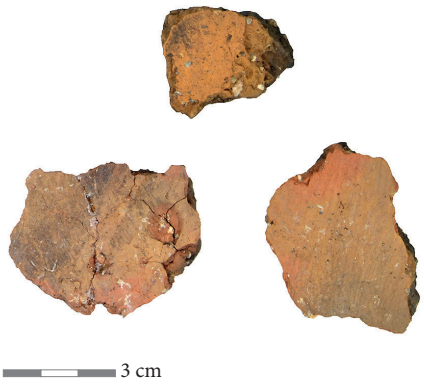

3 pav. Šurfe 1 rastos brūkšniuotosios keramikos šukės. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 3. Sherds of brushed pottery found in test pit 1.

Šurfo R dalyje po grindiniu ir griuvenų sluoksniu fiksuotas pilkos anglingos žemės sluoksnio fragmentas, kuriame rasta brūkšniuotosios keramikos (3 pav.) ir smulkių titnago dirbinių. Be minėtų radinių, rastas kaulinio kalto ašmenų fragmentas. Sprendžiant iš fiksuotos tyrimų vietos stratigrafijos, šis sluoksnis yra ne pirminėje padėtyje, jis vėlesniais laikais perkastas. Laikantis versijos, kad aviža į šį sluoksnį pateko vėlesnių žemės judinimo darbų metu, šiuos darbus galima datuoti XIII a. (žr. mėginio UBA–33774 datą), jei tai nėra laboratorijos mėginio atrankos klaida. Pakartotinis medžiagos iš šio sluoksnio datavimas nurodo gerokai ankstyvesnę datą – VII–V a. pr. Kr. (žr. mėginio RAD–8–2017–6 datą).

Toliau V kryptimi kultūrinis sluoksnis storėja ir ties V rūmais yra 3 m storio. Šurfo V dalyje apie 40 cm gylyje atsidengė kalkinio skiedinio platforma. Kalkės su pertvarine siena nesurištos, nors glaudžiasi beveik prie pat jos, tarp jų lieka nuo 1 iki kelių cm tarpas. Kalkių sluoksnis – iki 10 cm storio. Taip pat tarp kalkių ir pertvarinės sienos rasta viena apžiesta keramikos šukė. Tikėtina, kad kalkinio skiedinio sluoksnis čia atsirado panašiu laikotarpiu, kai statyta pertvarinė siena, nes tiek po kalkėmis, tiek po siena fiksuotas tas pats tamsiai rudos spalvos gruntas. Šis sluoksnis pagal briedžio (elnio?) šonkaulio mėginį (žr. mėginius UBA–33776 ir RAD–8–2017–4) datuojamas XIII a. Kiek daugiau įsigilinus nustatyta, kad iš abiejų pusių fiksuoti perkasimai, kurių metu šis kalkių sluoksnis galėjo būti suardytas. Plonas kalkių sluoksnis fiksuotas ir po griuvenomis ties kv. E–G. 1959 m. tyrėjai šį sluoksnį įvardija kaip buvusių grindų lygį. Tokia versija galima sprendžiant pagal rūmų V sienos mūrijimą. Iš plytų mūrytos sienos dalis taip pat siekia 40–50 cm po žeme (4 pav.). Tad kalkių skiedinio ir pertvarinės sienos atsiradimo data yra ne ankstyvesnė kaip XIII a. vidurys ar II pusė. Tačiau tiksliau datuoti, kada atsirado ši mūrinė siena, duomenų nepakanka, tikėtina, kad datuotas sluoksnis iš dalies nukastas, planiruotas prieš mūrinių rūmų statybą.

Ties rūmų centrine dalimi pagal išplautą rugio grūdą ir rastą kaulą datuotas dar vienas kultūrinio sluoksnio horizontas. Trumpai reziumuojant, šioje vietoje fiksuoti keli kultūrinio sluoksnio horizontai, kurie iš pažiūros susiformavo skirtingu laikotarpiu. Atliktas AMS mėginių datavimas perša išvadą, kad tarp XII a. pabaigos ir XIII a. II pusės šioje vietoje vykdyti nemažos apimties žemės judinimo darbai (žr. mėginius UBA–33775, UBA–33778 ir RAD–8–2017–3), galbūt susiję su medinės pilies statyba. Archeologinių radinių rasta nedaug. Daugiausia aptikta gyvulių kaulų ir viena apžiesta keramikos šukė bei neaiškios paskirties geležinis strypelis.

Neabejotinai žemiau minėtų sluoksnių pasiekiamas V a. datuojamas kultūrinio sluoksnio horizontas (data nustatyta pagal datuotą grunte išplautą žirnį, žr. mėginį UBA–33777), kuriame rasta grublėtosios keramikos šukių (5 pav.) ir yla (6 pav.). Iš šio stratigrafinio lygmens datuotas ir kaulo mėginys (žr. mėginį RAD–8–2017–5). Gauta kitokia data, XII a. vidurys – XIII a. II pusė. Tai galima paaiškinti tuo, kad kaulas į šį sluoksnį galėjo patekti dirb-

4 pav. Rūmų V sienos pamatai šurfe 1. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 4. The foundation of the palace's W wall in test pit 1.

tinai, perkasant gruntą. Atkreiptinas dėmesys į tirto šurfo P sienelę, kurioje ties šiuo kvadratu kaip tik fiksuotas stratigrafijos suardymas (perkasimas). Aptikti titnago ir brūkšniuotosios keramikos radiniai žymi šioje vietoje buvus ir dar ankstyvesnio kultūrinio sluoksnio horizontą, kuris kai kur suardytas ir fiksuotas ne pradinėje savo buvimo vietoje. Taip pat šis sluoksnis galbūt turi būti pasiekiamas ties rūmų V dalimi po grublėtosios keramikos sluoksniu, tačiau dėl tyrimų saugumo 2016 m. nepasiektas.

Tyrimų metu fiksuotus ankstesnius perkasimus ar suardymus galima suskirstyti bent į 3 kategorijas: lenkų archeologų ir restauratorių vykdyti kasinėjimai rūmų viduje; 1958–1959 m. vykdyti žvalgomieji tyrimai; galbūt XIII a. vykdyti nemažos apimties žemės judinimo darbai. Šie suardymai buvo tiek vertikalūs, suardant kultūrinį sluoksnį gilyn, tiek horizontalūs, suardant kultūrinį sluoksnį planiruojant ar nukasant gruntą iki tam tikro lygio.

Rūmų P patalpoje nefiksuota beveik jokio kultūrinio sluoksnio. Po grindiniu ir XX a. susiformavusiu griuvenų sluoksniu fiksuotas geltono dulkingo smėlio įžemis. Rūmų R dalyje įžemis – rausvas moreninis priemolis. Patalpoje fiksuotos tik įgilintos struktūros.

Šurfas 2 tirtas rūmų P patalpoje, jos ŠR kampe. Šurfas tirtas taip, kad būtų atidengti Š pertvarinės patalpos sienos pamatai ir dalis R sienos pamatų. Šurfas buvo 4,3 m ilgio R–V kryptimi ir 1 m pločio Š–P kryptimi, iš viso tirtas 4,3 m^2 dydžio plotas. Nuėmus grindinį fiksuotas apie 15–30 cm storio griuvenų sluoksnis. Po griuvenomis didžiojoje atidengto ploto dalyje ėmė dengtis gelsvas ar rusvas smėlis. Įsigilinus iki 60 cm, didžiojoje šurfo dalyje fiksuotas įžemis. Šurfo V dalyje – dulkingas geltonas smėlis, į R pusę pereinantis į rausvą moreninį priemolį. Tik šurfo V dalyje fiksuotas netaisyklingos formos pilko smėlio perkasimas

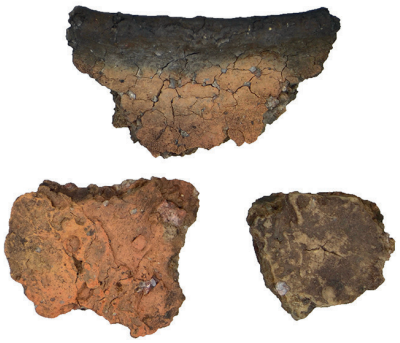

0 3 cm

5 pav. Šurfe 1 rastos grublėtosios keramikos šukės. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 5. Sherds of pottery with rough surfaces found in test pit 1.

0 3 cm

6 pav. Šurfe 1 rasta yla. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 6. The awl found in test pit 1.

7 pav. Šurfas 2, įžemyje fiksuota duobė. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 7. A pit recorded in the natural soil of test pit 2.

8 pav. Šurfe 3 fiksuota duobė, suardyta šulinio. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 8. A pit, which was disturbed by a well and was recorded in test pit 3.

9 pav. Įtveriamasis arbaleto strėlės antgalis. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 9. A tanged crossbow bolt head.

10 pav. Rudo stiklo apyrankė. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 10. A brown glass bracelet.

(7 pav.). Preparuojant dėmę aptikta vos viena smulki brūkšniuotosios keramikos šukė. Taip pat rasta pora kaulų ir gėlavandenio moliusko kriauklės fragmentas. Preparavus dėmę nustatyta, kad ji užpildyta šviesiai pilka smėlinga žeme.

Šurfas 3 tirtas rūmų P patalpoje. Šurfas tirtas taip, kad būtų atidengtos P patalpoje PV kampe buvusios hipokaustinės krosnies patalpos Š sienos pamatai. Šurfas R–V kryptimi 3 m ilgio ir 1 m pločio, iš viso tirtas 3 m^2 plotas. Nuėmus grindinį fiksuotas 23–30 cm storio griuvenų su rudomis žemėmis sluoksnis. Įsigilinus iki 40–50 cm, didžiojoje ploto dalyje ėmė ryškėti geltono ir rusvo smėlio įžemis. Centrinėje šurfo dalyje, arčiau Š šurfo sienelės ėmė ryškėti juodos žemės duobės kontūras. Išvalius šurfą nustatytas duobės skersmuo – 1,7 m R–V kryptimi. Ši duobė suardyta XX a. įrengiant lietaus nuotekų šulinį (8 pav.). Preparuojant duobę aptikta keliolika gyvulių kaulų. Radinių rasta labai nedaug – viena smulki žiestos keramikos šukė ir įtveriamasis arbaleto strėlės antgalis (9 pav.). Taip pat rastas rudo stiklo apyrankės fragmentas (10 pav.). Pagal šiuos du radinius duobė datuojama XIV a.

Atlikti tyrimai rūmų Š patalpoje suteikė gana nedaug informacijos (šurfas 4), nes tyrimų

vietoje fiksuoti XX a. tyrimų perkasimai, kurie tiriamoje vietoje suardė stratigrafiją. Tirtoje vietoje po grindiniu ir nestoru, iki 10 cm, griuvenų sluoksniu aptikta neaiški mūro konstrukcija, galbūt susijusi su buvusiu grindų lygiu patalpoje. Po ja fiksuotas supiltinis gelsvo smėlio sluoksnis (11 pav.).

2016 m. tyrimai patvirtina iki šiol turėtus duomenis apie rūmus: rūmų R ir P dalys pastatytos ant rausvo moreninio priemolio, o Š ir dalis V pusės stovi ant anksčiau susiformavusio kultūrinio sluoksnio. Fiksuotas ryškus pirminio paviršiaus nuolydis Š ir V kryptimis. Dar 1959 m. tyrimų duomenys rodo, jog rūmai iš dalies pastatyti ant moreninio priemolio. Dabartinis aikštelės P, PV ir R pakraščio vaizdas labai artimas pirminiam vaizdui (išskyrus už rūmų R sienos supiltą aikštelės dalį). Rekonstruodami pirminį Gedimino kalno paviršių 1959 m., geologai konstatavo, jog kalno aikštelę jos PV, P ir R pakraščiu juosia natūralus moreninio priemolio pasagos formos gūbrys, savo forma primenantis dirbtinai supiltą pylimą. Gūbrio išorinis šlaitas įsilieja į bendrą kalno šlaitą, sudarydamas nenutrūkstamą tęsinį. Į šio gūbrio viršų iš dalies remiasi V bokšto pamatai, P bokštas ir dalinai kunigaikščių rūmai. Tad ties kunigaikščių rūmų ŠV ir Š dalimi pirminis paviršius gana staigiai perkrenta. 1959 m. tyrėjai kėlė versiją, kad ties šia vieta esą buvęs suformuotas piliakalnio pylimas. Ši teorija grindžiama tokiais duomenimis: staigus kultūrinio sluoksnio horizontų perkritimas V kryptimi; sluoksniuose aptinkamas didelis kiekis anglies (sudegę įtvirtinimai); tarp sluoksnių fiksuotas smėlio tarpsluoksnis (esą kastas gruntas iš giliau ir šioje vietoje supiltas); už pylimo neva buvęs griovys, atskyręs pylimą nuo piliakalnio aikštelės, kuris turėjęs būti ties rūmų V siena. Tiesa, ši teorija kritikuota apibendrinant visus atliktus tyrimus 1986 m. Jos tvirtumu abejojo ir patys autoriai, sakydami, kad į šį klausimą galėjo atsakyti prieškario tyrėjai arba tyrimai ateityje. Po 2016 m. tyrimų sunku pasakyti, ar šioje vietoje galėjo būti formuotas pylimas, juolab nuo piliakalnio šlaito buvęs natūralus pylimas iš moreninio priemolio. Kita vertus, fiksuotą tiek vertikaliai, tiek planigrafiškai suardytą stratigrafiją galbūt galima interpretuoti tiek kaip buvusio pylimo likučius, tiek kaip XIII a. statomos (rekonstruojamos?) pilies niveliacinius sluoksnius.

Rūmų vidinių sienų pamatai įgilinti 30–80 cm nuo dabartinio grindinio paviršiaus. Rūmų R siena P patalpoje įgilinta vos 30–40 cm,

11 pav. Šurfe 4 fiksuoti XX a. tyrimų perkasimai. R. Šmigelsko nuotr.

Fig. 11. Digging from 20th-century investigations that was recorded in test pit 4.

centrinėje patalpoje – 70–80 cm nuo grindinio paviršiaus ir remiasi į kietą moreninį priemolį. Rūmų V siena įgilinta labiausiai, apie 2,3 m nuo grindinio paviršiaus (3 pav.).

2016 m. atliekant tyrimus, didelėje dalyje fiksuoti XX a. suardymai ir perkasimai. Nedidelė tyrimų apimtis neleido atsakyti į klausimą, kada buvo pastatyti mūriniai rūmai. Centrinės patalpos pertvarinė siena stovi ant XIII a. datuojamo sluoksnio. Tvirtai teigti, kad mūras pastatytas būtent XIII a. pabaigoje, negalima, nes tirtuose plotuose fiksuotas viršutinių sluoksnių suardymas XX a. Nerastas neabejotinas XIV–XV a. kultūrinio sluoksnio horizontas, kuris galbūt nukastas tarpukariu. O datuotas XIII a. kultūrinio sluoksnio horizontas galėjo būti iš dalies nukastas statant mūrinę pilį.

The Palace of the Upper Castle in Vilnius

A landscaping and tourism adaptation project was organised in 2016 among the remnants of the palace of the Upper Castle in Vilnius and on the E edge of the hilltop. The investigation sought to ascertain or check the depth to which the palace's foundation extended into the ground as well as the foundation's condition and to evaluate whether a cultural layer from any period had survived at this location. Five various-sized test pits (a total of 20.3 m^2) were excavated during the evaluation: four inside the palace and one outside it.

The previous investigation in the royal palace and its vicinity had been conducted in two stages: 1933–1934 and 1938–1939. The locations at which the investigation had occurred in 1933–1934 were unknown because the material had not been published. The 1938–1939 investigation had been conducted in a roughly 45 m x 12 m area near the W royal palace and in at least two palace rooms. In 1958–1959, the foundation of the royal palace had been evaluated using test pits (under the direction of Sigitas Lasavickas).

A complex, repeatedly disturbed stratigraphy was recorded in the central room of the palace (Figs. 1, 2). A layer of 20th-century rubble up to 40 cm thick was found in the E part of the test pit. Towards the W, the cultural layer thickened, reaching a thickness of 3 m at the palace's W wall (Fig. 4). Several cultural layer horizons, which outwardly appear to have formed at different times, were recorded at this location, but an AMS dating of samples led to the conclusion that earthwork on a considerable scale, possibly connected with the construction of the wooden castle, occurred at this location between the late 12th and the second half of the 13th centuries. A 5th-century cultural layer horizon, which contained sherds of pottery with rough surfaces (Fig. 5) and an awl (Fig. 6), was definitely reached below those layers. The discovered flint and brushed pottery finds (Fig. 3) indicate that an even earlier cultural layer horizon, which was disturbed in places and recorded at a secondary location, existed at this site. This layer could possibly be reached under the rough pottery layer at the W part of the palace, but no attempt was made owing to safety concerns.

Almost no cultural layer was recorded in the palace's S room. Under the paving and the 20th-century layer of rubble lay natural yellow dusty sand. In the palace's E part lay reddish moraine clay loam. Only sunken structures were recorded in the room (Figs. 7, 8): one contained a sherd of brushed pottery, another was dated to the 14th-century on the basis of sparse finds discovered there (Figs. 9, 10). The cultural layers had apparently been dug up prior to the war.

The investigation conducted in the palace's N room yielded fairly little information because

digging from 20th-century investigations was recorded at the site. An indeterminate masonry structure (Fig. 11), which could possibly be connected with the former floor level in the room, was discovered below the paving and a thin layer of rubble up to 10 cm thick.

During the 2016 investigation, 20th-century disturbances and digging were recorded in a large part of the area. The small scale of the investigation did not allow the question of when the masonry palace was erected to be answered. The partition wall of the central room stood on a 13th-century layer. It is impossible to firmly state that the masonry wall was built just then, in the late 13th century, because of the recorded disturbance of the upper layers in the excavated area in the 20th century. No definite 14th–15th-century cultural layer horizon was discovered, but it could have been dug up during the interwar period. The 13th-century cultural layer horizon could have been partially dug up in erecting the masonry castle.

Gintautas Zabiela,
Rokas Kraniauskas,
Edvinas Ubis, Miglė Ubė

Klaipėdos pilies šiaurinė kurtina

2016 m. balandžio–gruodžio mėnesiais BRIAI vykdė Klaipėdos pilies archeologinius tyrimus. Siekta ištirti į atkuriamos pilies Š kurtinos statybos darbų vietą patenkančią pilies teritorijos dalį.

2016 m. Klaipėdos pilies tyrimai vyko toje jos dalyje, kur iš ankstesnių V. Žulkaus tyrimų buvo žinoma esant nesuardytų kultūrinių sluoksnių su medinio užstatymo liekanomis. Tai patvirtinta ir 2010 m. tyrimų metu, skersai tiriamos vietos iškasus perkasą 5. Šie sluoksniai XVI a. buvo užpilti kurtinos pylimo žemėmis, į Š (išorę) nuo jo iškastas gynybinis griovys, vėliau patekęs po platinamu pylimu. Ir nors kurtinos pylimas XX a. pradžioje buvo nukastas, tiriamoje vietoje galima buvo tikėtis rasti ir jo liekanų (ypač Š ir P pakraščiuose). 2016 m. tyrimai, kitaip nei 2014 m. kasinėjimai, išsiskyrė nedideliu radinių kiekiu.

Š kurtinos vietos P ir ŠV dalis 1998–1999 m. iš dalies tyrinėjo V. Žulkus (plotai 7–9) (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 364–369). 2010 m. šios vietos R pusėje buvo padarytas skersinis pjūvis (plotas 5) (*ATL 2010 metais*, 2011, p. 200, 205–20). Visur aptiktas intensyvus iki 3 m storio viduramžių kultūrinis sluoksnis su įvairiomis medinio užstatymo liekanomis (fiksuota iki 7 jo horizontų), mediniais ir akmenų grindiniais.

Š kurtina Klaipėdos bastioninėje pilyje sunaikinta (nukasta) anksčiausiai iš visų pilies dalių – ji jau nebežymima maždaug 1920 m. sudarytame jos plane. Kas, kada ir dėl kokių priežasčių tai padarė – iki šiol lieka neaišku. II Pasaulinio karo metu čia buvo suformuota krantinė, vėliau, jau tarybiniu laikotarpiu, ši vieta tankiai užstatyta gamybiniais pastatais, kurie nugriauti pačioje XX a. pabaigoje.

Pastatas statomas keturkampiame 50x34 m dydžio plote, orientuotame beveik V–R (350,5–170,5°) kryptimi. Visa tiriama vieta, atsižvelgiant į numatomų statybos darbų eigą, buvo suskirstyta į 5 didelius tyrimų plotus, kurie tirti nuosekliai pagal jų numeraciją, pradedant nuo Š ploto ir einant ratu pagal laikrodžio rodyklę. Centre esantis V–R kryptimi pailgas keturkampis 40x16 m dydžio plotas paliktas netirtas (jame iškasti tik 7 šurfai atraminių kolonų vietoms) (1 pav.).

Klaipėdos piliavietės Š kurtinos vietoje 2016 m. tyrinėtas 1598,5 m^2 (8 plotai, 14 šurfų